

Sygn. akt II Ca 912/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 lutego 2016 roku

Sąd Okręgowy w Lublinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący Sędzia Sądu Okręgowego Andrzej Mikołajewski

Sędziowie: Sędzia Sądu Okręgowego Anna Ścioch-Kozak

Sędzia Sądu Rejonowego Joanna Misztal-Konecka (del.)

Protokolant Dorota Hordziejewska

po rozpoznaniu w dniu 11 lutego 2016 roku w Lublinie na rozprawie

sprawy z powództwa S. K.

przeciwko Z. R. i M. R. (1)

o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności

na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w Kraśniku z dnia 27 maja 2015 roku, sygn. akt I C 306/14

I. zmienia zaskarżony wyrok:

a) w pkt 1. w ten sposób, że pozbawia częściowo wykonalności tytuł wykonawczy – prawomocny wyrok Sądu Rejonowego w Kraśniku z dnia 4 lutego 2003 roku, sygn. akt I C 37/03, zaopatrzony w klauzulę wykonalności na rzecz M. R. (1) w dniu 20 kwietnia 2004 roku, a w klauzulę wykonalności na rzecz Z. R. w dniu 28 stycznia 2014 roku, w pkt I. w zakresie nakazującym S. K. wydanie Z. R. i M. R. (1) części działki nr (...) ponad jej część sąsiadującą z działką nr (...), na całej szerokości i na długości 140 m działki nr (...) poczynając od granicy z działką nr (...),

b) w pkt 3. w ten sposób, że znosi koszty procesu pomiędzy stronami;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. znosi koszty postępowania odwoławczego pomiędzy stronami;

IV. obciąża Skarb Państwa nieuiszczoną częścią opłaty od apelacji.

Joanna Misztal-Konecka Andrzej Mikołajewski Anna Ścioch-Kozak

Sygn. akt II Ca 912/15

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 30 maja 2014 roku, wniesionym przeciwko pozwanym Z. R. i M. R. (1), powód S. K. domagał się pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego – wyroku Sądu Rejonowego w Kraśniku z dnia 4 lutego 2003 roku w sprawie I C 37/03, nakazującego S. K. wydanie Z. R. i M. R. (1) nieruchomości oznaczonych jako działki o numerach ewidencyjnych (...) o łącznej powierzchni 1,2393 ha wraz z zabudowaniami istniejącymi na działce nr (...) w K. Z. I,

zaopatrzonego w klauzulę wykonalności na rzecz M. R. (1) w dniu 20 kwietnia 2004 roku oraz na rzecz Z. R. – w dniu 28 stycznia 2014 roku.

Na rozprawie w dniu 23 lutego 2015 roku powód cofnął powództwo w zakresie, w jakim dotyczyło obowiązku wydania działek o numerach (...).

*

Wyrokiem z dnia 27 maja 2015 roku Sąd Rejonowy w Kraśniku:

1. oddalił powództwo w zakresie żądania pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego – wyroku Sądu Rejonowego w Kraśniku z dnia 4 lutego 2003 roku w sprawie I C 37/03 co do nieruchomości oznaczonej jako działka o numerze ewidencyjnym (...), położonej w K., obręb (...);

2. umorzył postępowanie w zakresie żądania pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego wyroku Sądu Rejonowego w Kraśniku z dnia 4 lutego 2003 roku w sprawie I C 37/03 co do nieruchomości oznaczonych jako działki o numerach ewidencyjnych (...), położonych w K., obręb (...);

3. zasądził od powoda S. K. solidarnie na rzecz pozwanych Z. R. i M. R. (1) kwotę 600 zł tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu.

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

Właścicielem nieruchomości oznaczonych jako działki o numerach ewidencyjnych (...) o łącznej powierzchni 1,23 ha był M. P., który zmarł w 1990 roku. Postanowieniem z dnia 22 marca 1996 roku Sąd Rejonowy w Kraśniku stwierdził, że spadek po M. P. w całości wraz z gospodarstwem rolnym nabyła żona N. P..

W 1997 roku N. P. darowała Z. R. i M. R. (1) przedmiotowe nieruchomości. Na działce o numerze (...) znajdują się zabudowania w postaci domu mieszkalnego, stodoły, budynku gospodarczego.

Nieruchomości te posiadał natomiast wówczas S. K..

Wyrokiem z dnia 4 lutego 2003 roku Sąd Rejonowy w Kraśniku w sprawie I C 37/03 z powództwa Z. R. i M. R. (1) przeciwko S. K. nakazał S. K. wydanie Z. R. i M. R. (2) nieruchomości oznaczonych numerami działek (...) o łącznej powierzchni 1,23 ha wraz z zabudowaniami w postaci domu mieszkalnego, stodoły i budynku gospodarczego na działce oznaczonej numerem (...), położonej w K., O. (...). Wyrok ten uprawomocnił się w dniu 29 maja 2003 roku.

Postanowieniem z dnia 29 marca 2004 roku zmienione zostało postanowienie Sądu Rejonowego w Kraśniku w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po M. P. w ten sposób, że spadek po nim wraz z wchodzącym w skład spadku gospodarstwem rolnym nabyli żona N. P. oraz bratanek J. P. (1) po 1/2 części każde z nich.

W dniu 22 kwietnia 2004 roku została po raz pierwszy wszczęta egzekucję w/w wyroku przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Kraśniku Jerzego Frąga w sprawie Km 577/04. Wniosek egzekucyjny został cofnięty na skutek bezczynności komornika w tej sprawie.

Małżonkowie R. dokonali spłacenia J. P. (1) i zniesienia współwłasności wynikającej z dziedziczenia po M. P. i stali się jedynymi właścicielami nieruchomości składającej się z działek o numerach ewidencyjnych (...).

S. K. w dalszym ciągu zajmował nieruchomości objęte wyrokiem, odmawiając ich wydania i podnosząc, że w 1990 roku dokonał wpłaty kwoty łącznie 19 mln starych złotych na rzecz M. P. na poczet zakupu tych nieruchomości. Do przeniesienia własności nieruchomości nie doszło jednak wobec odmowy notariusza sporządzenia aktu notarialnego z uwagi na chorobę psychiczną żony M. P. – N. P..

Następnie S. K. opuścił wszystkie działki za wyjątkiem części południowej działki (...), na której znajduje się siedlisko oraz fragment ziemi ornej.

Kolejny wniosek egzekucyjny o wykonanie wskazanego wyżej tytułu wykonawczego został złożony do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Kraśniku Rafała Wołoszyna w dniu 28 lutego 2014 roku w sprawie Km 1321/14. Dotyczył on pierwotnie wszystkich działek, jednakże został cofnięty w zakresie żądania wydania działek (...).

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał powództwo za niezasadne.

Sąd Rejonowy przywołał treść art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., zgodnie z którym tytuł wykonawczy może zostać pozbawiony wykonalności, jeżeli po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie.

W niniejszej sprawie powód wywodził, że przysługuje mu prawo zatrzymania nieruchomości, której właścicielami są pozwani.

Sąd Rejonowy wskazał, że prawo zatrzymania ma charakter uprawnienia o charakterze obligacyjnym nie zaś rzeczowym.

Wyrok w sprawie I C 37/03 zapadł w sytuacji faktycznej, w której małżonkowie S. i M. R. (1) byli właścicielami na podstawie ważnie zawartej, w żaden sposób nie podważonej umowy darowizny.

Dochodzenie roszczeń windykacyjnych stanowi czynność zachowawczą w rozumieniu art. 209 k.c., której dochodzić może każdy ze współwłaścicieli. Zmiana postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku po M. P. nie spowodowała zatem wyłączenia możliwości dochodzenia wydania nieruchomości od S. K.. W dacie, kiedy zapadał wyrok w sprawie I C 37/03, Z. R. był już spadkobiercą swojej matki N. P., spadkobierczyni M. P..

S. K. w toku postępowania w sprawie I C 37/03 podnosił zarzut zatrzymania i zarzut ten nie został uwzględniony. Sytuacja faktyczna i prawna nieruchomości oznaczonej jako działka o numerze ewidencyjnym (...) od tego czasu się nie zmieniła. Małżonkowie R. są nadal właścicielami wymienionej nieruchomości, zaś tytuł swój wywodzą z umowy darowizny zawartej z N. P., z dziedziczenia przez N. P. po M. P. oraz z działu spadku po M. P. dokonanego z J. P. (2).

Pozwani kategorycznie zaprzeczali, aby pomiędzy S. K. a M. P. doszło do zawarcia umowy nieformalnej przeniesienia własności. Brak jest jakiegokolwiek dowodu uiszczenia kwot wskazanych przez powoda.

Powód cofnął powództwo w zakresie obowiązku wydania działek o numerach (...) i w tym zakresie na podstawie art. 355 § 1 k.p.c. Sąd Rejonowy umorzył postępowanie.

Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania Sąd Rejonowy uzasadnił art. 100 k.p.c., obciążając powoda obowiązkiem zwrotu pozwanym połowy poniesionych przez nich kosztów zastępstwa procesowego. Sąd Rejonowy wskazał, że złożenie przez pozwanych wniosku egzekucyjnego w zakresie nieruchomości oznaczonych jako działki o numerach ewidencyjnych (...) było zbędne, gdyż powód nie pozostawał w ich posiadaniu.

*

Apelację od tego wyroku wniósł powód S. K., zaskarżając wyrok Sądu Rejonowego w Kraśniku w części, tj. w punktach 1. i 3.

Powód zarzucił temu wyrokowi:

1) naruszenie przepisów postępowania, tj. art 233 § 1 k.p.c., poprzez błędną ocenę zebranego materiału dowodowego, nieuwzględnienie wszystkich okoliczności sprawy podnoszonych zarówno przez powoda jak i pozwanych, skutkiem czego było pominięcie tego, że:

- powód S. K. jest w posiadaniu wyłącznie części nieruchomości pozwanych, oznaczonej jako działka nr (...), zaś pozostała część tej nieruchomości po wydaniu wyroku w sprawie I C 37/03 Sądu Rejonowego w Kraśniku, znalazła się w posiadaniu powodów, co skutkowało oddaleniem powództwa w zakresie całej działki nr (...),

- pozwany Z. R. jest następcą prawnym N. P. i M. P. jako spadkobierca tych osób, w związku z czym przeszedł na niego w wyniku dziedziczenia obowiązek zwrotu uiszczonej przez S. K. M. P. ceny za nieruchomości nabyte przez niego w wyniku nieformalnej umowy sprzedaży – co skutkowało przyjęciem, że S. K. nie może bronić się przed eksmisją powołując się na prawo zatrzymania;

2) naruszenie art 461 § 1 k.c. poprzez przyjęcie, że powodowi S. K. nie przysługuje w niniejszej sprawie zarzut zatrzymania, co skutkowało oddaleniem powództwa w zaskarżonej części;

3) naruszenie art 100 k.p.c. poprzez nałożenie na powoda obowiązku częściowego zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanych, w sytuacji, gdy z okoliczności sprawy wynika że koszty te winny być między stronami wzajemnie zniesione.

Powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt 1. przez pozbawienie w całości wykonalności przedmiotowego tytułu wykonawczego oraz zasądzenie od pozwanych na rzecz powoda kosztów postępowania według norm przepisanych za obie instancje, ewentualnie o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja powoda jest częściowo zasadna.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że w sprawie nie zachodziły podstawy do uchylenia zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy w tej części Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ani też skarżący tego rodzaju zarzutów nie postawił (art. 386 § 2 i § 4 k.p.c.).

Odnosząc się do ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego należy podkreślić, że poza kwestią tego, czy powód zawarł z M. P. nieformalną umowę przeniesienia własności przedmiotowych nieruchomości i uiścił określoną kwotę na poczet ceny, w pozostałej części stan faktyczny był między stronami bezsporny.

Sąd Rejonowy powinien jednak wyraźnie ustalić, że prawomocnemu wyrokowi Sądu Rejonowego w Kraśniku z dnia 4 lutego 2003 roku, sygn. akt I C 37/03, zostały nadane klauzule wykonalności: na rzecz M. R. (1) w dniu 20 kwietnia 2004 roku, a na rzecz Z. R. – w dniu 28 stycznia 2014 roku. Istnienie tytułu wykonawczego (tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności) jest bowiem konieczne, aby w ogóle mogło zostać skutecznie zgłoszone żądanie pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności.

Ze zgromadzonego materiału dowodowego nie wynika też stwierdzenie Sądu Rejonowego, że Z. R. był już spadkobiercą N. P. w toku sprawy I C 37/03. Z bezspornych twierdzeń stron sformułowanych na rozprawie apelacyjnej wynika, że N. P. zmarła w 2005 roku, a zatem już po prawomocnym zakończeniu sprawy I C 37/03.

W pozostałym zakresie, istotnym dla rozstrzygnięcia, Sąd Rejonowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Okręgowy przyjmuje za własne. Podkreślić należy, że o wyniku procesu w niniejszej sprawie nie decyduje ustalenie, czy powód zawarł z M. P. nieformalną umowę przeniesienia własności przedmiotowych nieruchomości i uiścił określoną kwotę na poczet ceny.

Sąd Rejonowy prawidłowo przywołał również podstawę prawną swojego rozstrzygnięcia, aczkolwiek nie zastosował art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w pełni prawidłowo.

Skoro bowiem Sąd Rejonowy ustalił, że S. K. znajduje się w posiadaniu jedynie części działki nr (...), tj. części sąsiadującą z działką nr (...), na całej szerokości i na długości 140 m działki nr (...) poczynając od granicy z działką nr (...), na której to części znajdują się również zabudowania, a pozostałą część działki nr (...) opuścił dobrowolnie przed wszczęciem egzekucji w sprawie Km 1321/14 (co do samego faktu i zakresu obecnego posiadania powoda jest to bezsporne), oczywistym jest, że zaszło zdarzenie, wskutek którego wygasło zobowiązanie powoda do wydania tej, pozostałej części działki nr (...). Sąd Rejonowy powinien zatem uwzględnić powództwo w zakresie pozbawienia przedmiotowego tytułu wykonawczego wykonalności co do obowiązku wydania tej części działki nr (...), którą powód już nie włada.

Nie można natomiast podzielić wywodów apelującego co do tego, że należało pozbawić tytuł wykonawczy wykonalności w zakresie obowiązku wydania części działki nr (...) przez niego nadal posiadanej. Przede wszystkim wskazać należy, że ewentualny zarzut zatrzymania nie skutkowałby wygaśnięciem tego obowiązku ani niemożliwością jego egzekwowania. Jeżeli w sprawie o wydanie nieruchomości zostanie skutecznie zgłoszony zarzut zatrzymania, sąd nie oddali bynajmniej powództwa, ale nakaże wydanie nieruchomości za równoczesnym obowiązkiem zapłaty określonej kwoty. Nie stoi to również na przeszkodzie nadaniu klauzuli wykonalności i wszczęciu postępowania egzekucyjnego (por. art. 786 § 1 k.p.c.). Niewątpliwie jednak zarzut taki będzie tamował wydanie nieruchomości do czasu zapłaty określonej kwoty, a zatem mógłby on uzasadniać co najwyżej żądanie ograniczenia wykonalności tytułu wykonawczego w ściśle oznaczony sposób, odpowiadający sposobowi sformułowania prawa zatrzymania w wyroku orzekającym o wydaniu nieruchomości. W niniejszej sprawie powód nie żądał jednak ograniczenia wykonalności tytułu wykonawczego, ale wystąpił z innym żądaniem – pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności. Sądy są związane zgłoszonym żądaniem (art. 321 §1 k.p.c.) i już z tego względu w tym zakresie powództwo nie mogło zostać uwzględnione.

Ponadto prawo zatrzymania, na które powoływał się powód, miałoby mu służyć z tytułu roszczenia o zwrot świadczenia z nieważnej umowy wzajemnej (art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c.), gdyż przeniesienie własności nieruchomości wymagało formy aktu notarialnego pod rygorem nieważności (art. 158 k.c. w zw. z art. 73 § 2 k.c.). Nie uzasadniały natomiast prawa zatrzymania ewentualne nakłady na rzecz oraz roszczenia o naprawienie szkody przez rzecz wyrządzoną (art. 461 k.c.), gdyż nie zostały wykazane, a cena zapłacona na poczet nieważnej umowy sprzedaży nieruchomości nie jest nakładem na nieruchomość.

Prawo zatrzymania z tytułu roszczenia o zwrot świadczenia z nieważnej umowy wzajemnej przysługuje w relacji między stronami nieważnej umowy, z której każda ma wydać drugiej otrzymane świadczenia. Stroną takiej umowy według powoda miał być M. P.. Pozwani nie wywodzili jednak swojego tytułu własności ze spadkobrania po M. P., ale z faktu, że N. P. darowała im te nieruchomości. W dacie darowizny N. P. legitymowała się prawomocnym stwierdzeniem nabycia spadku na jej rzecz, a zatem zgodnie z art. 1028 k.c. jeżeli ten, kto uzyskał stwierdzenie nabycia spadku albo poświadczenie dziedziczenia, lecz spadkobiercą nie jest, rozporządza prawem należącym do spadku na rzecz osoby trzeciej, osoba, na której rzecz rozporządzenie następuje, nabywa prawo lub zostaje zwolniona od obowiązku, chyba że działa w złej wierze. W niniejszym procesie nie zostało wykazane, aby pozwani działali w złej wierze, tj. wiedzieli lub powinni wiedzieć o tym, że N. P. nie była uprawniona do rozporządzania całą nieruchomością. Gdyby nawet przyjąć po stronie pozwanych złą wiarę, umowa darowizny, z zastrzeżeniem art. 1036 k.c., byłaby ważna i skuteczna co do udziału N. P. w majątku wspólnym N. P. i M. P. oraz jej udziału w spadku po M. P., tj. co do $\frac{3}{4}$ części. Z ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego wynika, że doszło również do zniesienia współwłasności nieruchomości na mocy orzeczenia sądowego, w wyniku czego pozwani nabyli całe nieruchomości. Tym samym pozwani nie wywodzą obowiązku wydania im przez powoda nieruchomości ze zwrotu świadczeń z nieważnej umowy z poprzednikiem prawnym Z. R. i zarzut zatrzymania nie może w stosunku do nich skutecznie zostać zgłoszony. Gdyby nawet zajmując stanowisko odmienne i z faktu, że N. R. była współspadkobiercą po M. P., a Z. R. jest spadkobiercą N. P., wywodzić, że powodowi przysługuje prawo zatrzymania nieruchomości do czasu równoczesnego zwrotu ceny z nieważnej umowy przeniesienia własności nieruchomości, prawo takie przysługiwałoby powodowi tylko w stosunku do Z. R., gdyż M. R. (1) bezsprzecznie nie jest spadkobiercą N. P., a mogłaby ona sama dochodzić czynności zachowawczych, w tym wydania przedmiotowych nieruchomości (art. 209 k.c.).

Słusznie skarżący zarzucił Sądowi Rejonowemu naruszenie art. 100 k.p.c. W sytuacji, w której powództwo zostało częściowo uwzględnione, a częściowo oddalone, jak również częściowe cofnięcie powództwa nastąpiło z uwagi na częściowe cofnięcie przez pozwanych wniosku egzekucyjnego, należało uznać, że koszty procesu powinny być zniesione, zwłaszcza, że nie tylko pozwani ponieśli koszt wynagrodzenia pełnomocnika – adwokata, ale analogiczny koszt poniósł również powód reprezentowany przez pełnomocnika – adwokata. Powód był natomiast zwolniony od opłaty od pozwu. Skoro powództwo zostało uwzględnione w około połowie (mając na względzie to, że zabudowana część działki nr (...) jest dużo więcej warta od samych gruntów) i strony poniosły porównywalne koszty procesu, nie było podstaw do ich stosunkowego rozdzielania.

Z tych samych powodów na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy zniósł między stronami koszty postępowania odwoławczego.

Na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Sąd Okręgowy przejął na rachunek Skarbu Państwa nieuiszczoną przez powoda opłatę od apelacji.

Z tych względów na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. i art. 385 k.p.c. Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji wyroku.